

Стецюк Наталія Василівна
доцент кафедри теорії права,
конституційного та приватного права
Львівського державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук

КОНСТИТУЦІЯ І КОНСТИТУЦІЙНІ ЗМІНИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСАД КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ ДЕРЖАВИ

В Указі Президента України №128/2021 від 30.03 2021р. «Про відзначення 25-ї річниці Конституції України» окрему увагу звернуто на важливе значення та роль Основного Закону України в процесі розбудови правової, демократичної держави [1]. Адже, саме чинним Основним Законом Україну було уконституйовано як суверенну, демократичну, соціальну та правову державу (ст.1), а людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку визнано найвищою соціальною цінністю в Україні (ч.1, ст.3). Крім того, саме Конституція України визнала Український народ носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в державі, який здійснює цю владу як безпосередньо, так і через органи державної влади і органи місцевого самоврядування (ч.2, ст.5), вона закріпила в нашій державі дію принципу верховенства права (ч.1, ст.8), гарантувала місцеве самоврядування (ст.7) та здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову (ч.1, ст.6) [2]. В її положеннях знайшли своє відображення також низка інших загально визнаних демократичних принципів та засад сучасного європейського конституціоналізму.

Одночасно, для забезпечення належної реалізації проголошених конституційних положень, Основному Закону держави було «надано» низку особливих юридичних властивостей. Зокрема, ухвалена Конституція України проголошувалась законом, який стає основою для національної правової системи, отримує вищу юридичну силу та підвищену ступінь стабільності в порівнянні з іншими нормативними актами та політико-правовими документами. Передбачалося, що останнє буде забезпечуватися, насамперед, особливим порядком внесення змін до Конституції

України, Так, згідно із ст.156 Конституції України законопроект про внесення змін до розділу I «Загальні засади», розділу III «Вибори. Референдум» і розділу XIII «Внесення змін до Конституції України» подається до парламенту Президентом України або не менше як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України і за умови його прийняття не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України, затверджується всеукраїнським референдумом, який призначається Президентом України. В той же самий час, для внесення змін до всіх інших розділів Конституції України, ст.ст. 154 та 155 Конституції України передбачено процедуру, за якою даний законопроект може бути поданий до парламенту Президентом України або не менш як третиною народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України, попередньо схвалений більшістю від конституційного складу Верховної Ради України і вважається прийнятим, якщо на наступній черговій сесії парламенту за нього проголосувало не менше як дві третини від конституційного складу Верховної Ради України. Крім того, окремо було передбачено, що Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи порушення територіальної цілісності України; Конституція України не може бути змінена також в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст.157). При цьому, гарантом дотримання всіх вище перерахованих вимог мав стати Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції в державі [2].

Чвертьстолітня історія Основного Закону нашої держави свідчить про численні спроби внесення змін до нього. За цей період, тільки перелік одних «висновків» Конституційного Суду України щодо відповідності проектів законів про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України нараховує декілька десятків позицій. При цьому, прикметним стало те, що починаючи вже з перших спроб внесення змін до Конституції України на поч. 2000-их років і закінчуючи «анонсованими» в наші дні майбутніми змінами в частині децентралізації державної влади, далеко не всі ці ініціативи були направлені на підтримання стабільності Основного Закону

держави, забезпечення його верховенства, а також на збереженні непорушності основних засад конституційного ладу. Мало того, більшість конституційних змін стосувалися тільки перерозподілу владних повноважень в між «главою держави» (Президентом України), «парламентом» (Верховною Радою України) і «урядом» (Кабінетом Міністрів України). Однак, при цьому, ініціатори конституційних змін чомусь весь час забували як про права та свободи людини, так і про потреби та законні інтереси всього Українського народу як такого. Поодиноким виключенням з останнього стали конституційні зміни щодо закріплення стратегічного курсу нашої держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [4].

Постійні спроби внесення змін до Основного Закону держави, а також аналіз наслідків конституційних змін 2004, 2016 та 2020 років ставлять питання про «співмірність» в даному процесі таких явищ як «стабільність конституції», «непорушність конституційного ладу» і «конституційних змін» як таких. Адже, будь-які конституційні зміни не можуть бути «спонтанними», належним чином не обґрунтованими, з рештою, вони не можуть носити фрагментарного характеру. Конституційні зміни не повинні жодним чином посягати на «цілісність» Основного Закону держави як політико-правового документу, чи «невілювати» або «розмивати» основні засади конституційного ладу держави, при цьому не змінюючи їх в легітимний спосіб) [5].

Процедура внесення конституційних змін, як і будь-яка інша діяльність органів державної влади та їх посадових осіб повинна відповідати загальній меті існування самої Української держави, неухильному дотриманню її всіх без виключення конституційних обов'язків. При цьому визначальним (пріоритетним) залишається повсемісне виконання головного обов'язку держави, а саме «утвердження та забезпечення прав і свобод людини» (ч.2 ст.3 Конституції України).

В процесі внесення змін до Конституції України не припустимим є згорання демократії, верховенства права, соціального характеру сучасної Української держави. Будь-які зміни Конституції України мають приводити до подальшого

зміцнення її як суверенної, демократичної держави, держави соціальної та правової.

Нові виклики часу і нові загрози, які останніми роками повстали перед Українською державою, об'єктивно вимагають посиленої уваги усіх учасників процедури внесення змін до Основного Закону держави в частині забезпечення його відповідності Конституції України. Особлива відповідальність в даному випадку покладається на Конституційний Суд України, оскільки саме він зобов'язаний в будь-якому випадку дати висновок щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Основного Закону держави.

Список використаних джерел

1. Про відзначення 25-ї річниці Конституції України. Указ Президента України №128/2021 від 30.03.2021 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1282021-38033>.

2. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Конституція і конституційні зміни в Україні: збірник, присвячений пам'яті Віктора Мусіяки / Центр Разумкова; відп. ред. А.Рачок, Ю.Якименко; упоряд. П.Стецюк. Київ: Заповіт, 2020. 300 с.

4. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору). Закон України // Відомості Верховної Ради, 2019, № 9, ст.50.

5. Стецюк Н.В. Стабільність Конституції і конституційні зміни: проблема співмірності. *Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики*: матеріали наукового семінару (23 червня 2017 р.) / упор. М. В. Ковалів. Львів: ЛьвДУВС, 2017. С. 257–261.